

גליון נושא: 'ביעור פירורים'

בס"ד, יום ג' שבוע של פסח, י"א ניסן תשע"ו.
לע"נ הרבנית חיה בת הרב מנחם מענדל ע"ה, נלב"ע י' ניסן תשס"ה, ת.נ.צ.ב.ה.
דיונים אקטואליים בענינא דיומא בעניני חג הפסח.
לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

שיעור ביעור חמץ

כזית: נחלקו תנאים במשנה (ביצה ב.) מהו שיעור חמץ החייב בביעור. לדעת בית שמאי: שאור בכזית, וחמץ בככותבת. ואילו לדעת בית הלל: זה וזה בכזית. ומבואר בגמ' (ביצה ז:) שכלפי איסור אכילה ברור שמתחייב בכזית, כמו שאור. והמחלוקת הוא רק לענין ביעור לבית שמאי לא לומדים ביעור מאכילה וחמץ בככותבת, ולבית הלל לומדים ביעור מאכילה וגם חמץ הוא בכזית.

1. חצי שיעור

נחלקו האחרונים האם בפחות משיעור כזית, יש עדיין איסור דאורייתא ככל חצי שיעור של איסורי אכילה. לדעת המג"א (תמ"ב ס"ק י'), והפמ"ג (א"א סימן ש"מ ס"ק ב'), והגרע"א (הג' לשו"ע סימן תמד), גם בחצי שיעור יש איסור בל יראה. אולם לדעת השאג"א (סוף סימן פ"א) אין איסור בל יראה בחצי שיעור, כי טעם איסור חצי שיעור הוא משום 'חזי לאצטרופי' וזה שייך רק באיסורי אכילה שעובר למפרע מתחילת האכילה, ולא באיסור בל יראה שחצי הוא היתר גמור.

גם הפנ"י (ביצה ז:, שו"ת סימן ט"ו) נוקט שאין איסור חצי שיעור בבל יראה. מטעם אחר, שרק באיסור אכילה אף שאין בו הנאת מעיו אבל הנאת גרונו מיהא איכא, אבל בל יראה כל שהוא פחות מכשיעור לא חשיב כלל והוי כמו פירורין דממילא בטלי, ולא עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. ועיין בשערי תשובה (סוף סימן תמ"ב) נימוק נוסף בשם החכם צבי (סימן פ"ו). [ועיין משנ"ב דרשו סימן תמב הערה 52, בנדון זה האם בל יראה אסור גם בחצי שיעור].

2. ביטול ובדיקת פירורים

בל יראה: לסיכום הקטע הקודם, איסור דאורייתא של בל יראה נאמר רק בכזית, ויש

פנינים

חומר איסור חמץ

אסור בהנאה: הרבה חומרות מצינו בחמץ בפסח, יותר מכל איסורי אכילה. שאסור בבל יראה ובל ימצא, ואסור מן התורה באכילה במשהו, והאוכלו ענוש כרת, ואסור בהנאה.

אפילו משהו: חמץ בפסח אסור מן התורה באכילה במשהו, ואם נתערב בדבר אחר - בטל בשישים כמו בשאר איסורים, וחז"ל גזרו שאף חמץ שנתערב אסור במשהו, ואסרוהו אף בהנאה כמבואר ברמב"ם (ח"מ פ"א ה"ה), ובשו"ע (סימן תמז סעיף א).

טעם החומרא: כתב הרא"ש (פ"ב דפסחים אות ה) שהחמירו בו משום שיש בו כרת. טעם נוסף: כתבו התוס' (פסחים ב) משום שהתורה החמירה בו בבל יראה ובל ימצא. טעם נוסף: כתבו הרא"ש (עבודה זרה פ"ה) והר"ן, והתוספות (ריש פסחים), משום שחמץ מותר באכילה כל השנה ואין אנשים רגילים לפרוש ממנו. טעם נוסף: כתב הרמב"ם (מאכלות אסורות פרק טו) משום שחמץ נחשב כדבר שיש לו מתירים.

משומר מן החטא: מבואר בזהר הק' (תצא רפב ב') מאן דנטיר לון מחמץ ושאור, גופיה איהו נטיר מיצה"ר. וכן ידוע בשם האר"י ז"ל כי מי שנזהר ממשוהו חמץ בפסח אין חטא בא על ידו.

יצר הרע: וכתב באברבנאל (על התורה והרדב"ז (שו"ת תתקע"ז, ח"ג סימן תקמו) שחמץ בפסח רומז ליצר הרע, ולכן הוא אסור אפילו במשהו. ❖

מחלוקת אם בפחות מכזית אסור מצד חצי שיעור. וכעת נשאר לנו לברר האם יש בפחות מכזית חובת ביטול ובדיקה.

ביטול: חובת ביטול, ודאי שאין בפירורים פחות מכזית, כמפורש בגמ' (פסחים דף ו:): דפירורים ממילא בטלי, ולכן אין צריך לבטלם. וביארו המפרשים דמתבטל ממילא דלא חשיבי משום שנדרסים ברגלים. מכח זה אומרת הגמ' שהטעם שהבודק צריך שיבטל, הוא גזירה משום שמא ימצא אחר זמן האיסור גלוסקא יפה בשיעור כזית (פר"ח סימן תמ"ד סעיף ד') שאינו בטל מאיליו, ויעבור עליו בבל יראה.

בדיקה וביעור: הנה הגמ' עוסקת רק בדין ביטול, אבל לגבי חובת בדיקה וביעור אין הגמ' מפרשת מה הדין בפירורים. וידוע דעת המשנ"ב (סימן תמ"ב ס"ק מ"ו, שעה"צ תל"ג ס"ק ל"ג) שכיון שאין

מנהג ישראל תורה

בדיקת כיסים

צריך בדיקה: הכיסים של הבגדים, יש להם דין מקום שמכניסים בו חמץ וטעון בדיקת חמץ כדין. כמבואר ברמ"א (סימן תלג סעיף י"א) והכיסים ובתי יד של בגדים שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכין בדיקה. וכתב המשנ"ב (ס"ק מ"ז) שהעולם נוהגין רק לנער הכיסים בשעת הביעור, ונכון לבדוק אותם בשעת הבדיקה. מאידך מבואר באשל אברהם (בוטשאטש) שבתי ידיים אין צריכים בדיקה כליל י"ד, משום שאין שייך להסמך להם נר משום סכנת דליקה, ולכאורה הוא הדין בכיס הבגדים.

לימוד זכות: וכתבו הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' קל"ו) והגר"מ שטרנבוך שליט"א (הגש"פ מועד"ז דיני בדיקת חמץ אות ה') שיש ללמד זכות, על שאין נוהגין לבדוק כיסי הבגדים כליל י"ד לאור הנר את כיסי הבגדים, כיון שמנקין אותם היטב בימים שלפני פסח, ומקפידים לא להכניס שום חמץ. וטוב לנקותם ביום במרפסת או נגד חלון, וכך יצא בהם דין בדיקת חמץ. והוא הדין שיש ליזהר לנקות היטב את קפולי המכנסיים סמוך לעקב, שמצוי שנכנס שם פירורי חמץ.

כיסים בחוץ: וכעין זה כותב הגרא"י דינר שליט"א, בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרלין שליט"א (מים חיים אד"ב תשע"ו גליון 284) שאם הכיסים היו בחוץ בשעה שהכניס אותם למכונת כביסה, אין צריך בדיקה כלל ואם הכיסים היו בפנים מספיק להעביר את היד בפנים, ולמשש ולראות שלא נשאר שם דבר גדול. והוסיף בספר שערי ימי הפסח (עמוד מה) שאין חיוב לנקות מפירורים אלא רק ממשות חמץ. אכן בבגד שילבשו בפסח, כדאי להבריש את הכיס מפירורי חמץ, כי כשמכניס ידו בכיס עלול פירור חמץ להדבק לידו, וכשנוגע באוכל ידבק בו ויאכלנו, ואף שמעיקר הדין אין צריך לחשוש כל כך, מכל מקום בפסח מחמירים גם בחשש רחוק.

למעשה: כך היו נוהגים החזו"א, והסטייפלער הגרי"י קניבסקי זצ"ל (אורחות רבנו פסח אות י"ז), שהיו סומכים על היתר זה לענין הבגדים שנתכבסו ונוקו היטב לכבוד החג והיו מסודרים בארון, ולא היו בודקים את הבגדים עצמם כליל י"ד, רק את המדפים שעליהם מונח הבגדים היו בודקים. כך גם מנהגו של הגר"ח קניבסקי שליט"א (כמבואר בספר 'אלא' ד' אמות של הלכה, הלכות פסח עמוד קנב) שהבגדים המכובסים אם קודם הכיבוס הוציאו כיס הבגד לא בודק, וכן בערימת בגדים מכובסים אינו בודק בין בגד לבגד. אבל בודק את מקום הבגדים, ואם המדף בארון הבגדים מכוסה בעטיפה, אם אינו מחובר מוציא ובודק את המדף.

וקשה מה הסברא בזה הרי החזו"א והסטייפלער והגר"ח קניבסקי מחמירים לבדוק את כל הבית כפשוטו, ולא מסכימים עם סברת המקילים שהנקיון הופכו למקום שאין מכניסים בו חמץ, ולכן בודקים את המדפים של הבגדים, ואם כן תמוה מדוע לגבי כיסים כן סומכים על סברא זו.

וכנראה ההבדל, שבעיקרון נשאר חיוב בדיקה שקבעו חז"ל גם אחרי הניקוי כי סוף סוף הניקיון אינו ודאי, ועדיין יתכן שנשאר שם חמץ. אולם כאשר הכיסים בחוץ אין מציאות בעולם שישאר שם חמץ ומה יבדוק. ועיין מה שכתב בכל זה, בספר פסקי תשובות (סימן תלג אות ז'). ❖

דין ביטול דממילא בטלי, כך גם אין מצות בדיקה וביעור. והדגיש המשנ"ב (סימן תמ"ב ס"ק מו) שזה דוקא בכלי שאין משתמש בו בפסח, אבל בכלי שמשתמש בו בפסח חייב לבדוק ולבער אפילו משהו שלא יכנס למאכלו. אכן לדעת החזו"א (סי' קט"ז סק"ג ד"ה והגר"א) מה שאמרו בגמ' פירורים לא חשיבי ואינו עובר עליהם בבל יראה, זה דוקא לענין שאין צריך לבטלם, אבל עדיין יש חשש שיבוא לאכלו, ובחשש זה לא חילקו בין פירורים לגלוסקא שיש בה כזית. ויש לנו לברר פלוגתת המשנ"ב והחזו"א, שיטתם וראיותיהם, לכאן ולכאן.

3. שיטת המשנ"ב בכמה מקומות

1. עריבות: מבואר בדברי השו"ע (תמ"ב סעיף י"א) ומשנ"ב (ס"ק מ"ו) דעריבות שלשין בהן חמץ אם לא נשאר בהם כזית חמץ אין צריך למכור לגוי, ויכול להצניעם ברשותו ולא להשתמש בהן בפסח.

2. תרנגולין: עוד מבואר בשעה"צ (תלג ס"ק ל"ג) דפירורין במקום שתרנגולין מצוין אין חיוב בדיקה וביעור, דעל הצד שיש פירורין הרי פירורין ממילא בטלי.

3. ביום טוב: אחר זמן האיסור שאין מועיל בו ביטול, כתב בשעה"צ (תנ"ט ס"ק מ"ח) בשם המגן אברהם דהא דמועיל שיבטל ביום טוב פירורים פחות מכזית קודם שיחמץ, דוקא כשאין בכל כלי כזית בצק דבוק, דאם יתקבץ כזית צריך לבער אף לאחר ביטולו. הרי להדיא שפחות מכזית אין טעון ביעור אם חל עליו ביטול כדין.

4. כיבוד: מבואר בשעה"צ (תמ"ב ס"ק ס') דאם מכבדין ומצטרפין הפירורין לכזית, חייב לבער פירורין. ואילולי מתקבצין יחד, אין צריך לבער פירורין פחות מכזית, אע"ג שבכל הבית יחד יש כזית ואינו כמו בכלי שהכלי מצרף כל הפירורים לכזית, עכ"ל. הרי דבפחות מכזית ברור שאין חיוב בדיקה וביעור. וכן מבואר במשנ"ב (ס"ק לו) ושעה"צ (אות ס') בשם הב"ח והגר"א דבית אינו מצרף, ורק בפירורים ביחד בשיעור כזית חייב בביעור, וכעין שמצינו בתרו"מ דכלי מצרפן ליחשב מן המוקף, ובית אינו מצרפם רק אם נוגעים זה בזה, (י.ל.).

לדיעה זו לא רק שאין צריך לבדוק ולחפש אחריהם, אלא אפילו אם רואה אותם אינו מחוייב לבערם, כמבואר גם במג"א (סימן ת"ס ס"ק ב', סימן תמ"ד ס"ק ו', סימן תמ"ד ס"ק י"ח), ואף לענין חיוב ביעור כמבואר במחצית השקל (שם), וכן מבואר גם במהר"ם חלאוה (פסחים דף ו:), ועי' גם בביאור הגר"א (סי' תמ"ב סעי' י"א), וכן בפנ"י (ריש פסחים) מביא מהר"א ש (שם פ"א סי' ט') שאין צריך לבדוק אחר פירורין דהא קים לן שאינו מוצא אותם בבדיקה, אם כן אין מה לחייבו לחפשם.

ולדיעה זו בבדיקת חמץ אין צריך לחפש פירורים שהם פחותים מכזית אלא רק בגודל כזית, שעל זה חל חיוב בל יראה דאוריתא, וחובת בדיקה וביעור שקבעו חז"ל.

4. ההבדל בין בצק לפירורי לחם

צירוף: לגבי בצק בסדקי עריבה, מבואר בשו"ע (סימן תמב סעיפים ז' ח' י"א), שאם הפירורים הקטנים יכולים להצטרף לכזית חייב בביעור. ואם בצירוף הכל הבצק שבסדקי העריבה הוא פחות מכזית, הביא המשנ"ב (סימן תמ"ב ס"ק ל"ג) מחלוקת הפוסקים, לדעת רוב הפוסקים רק כזית חמץ חייב בביעור. אבל לדעת הרבה פוסקים אפילו פחות מכזית חייב בביעור. וכתב המשנ"ב שזה דוקא כשראו לאכילה קצת, אבל אם היה מטונף קצת ופחות מכזית אין צריך לבער לכולי עלמא.

בצק מצטרף: וקשה מדוע המשנ"ב הזכיר את השיטות המחייבים בביעור בפחות מכזית רק כאן לגבי עריבה, ואילו בגדרי חיוב בדיקה כתב בפירוש בשעה"צ (סימן תל"ג ס"ק ל"ג) שעל הצד שיש פירורים במקום שאוכלים שאין טעון ביעור דממילא בטלי.

ויש ליישב לפי מה שכתב בפר"ח (תמב סעיף ז' סעיף ח', סימן תמד), שדוקא בבצק חייב לבער אם יש בין כולם כזית, אבל פירורים של דבר אפוי, ממילא בטלי אפילו שיש בין כולם כזית. דלא שייך למימר בהו זימנין דכניש להו ונפול גבי הדדי. ואם המשנ"ב סובר כמו הפר"ח מובן היטב שגם לדעת המחמירים ומחייבים ביעור גם על פחות מכזית, הוא רק בבצק בעריבה שמכיון שנדבק ויכול להצטרף יש לו חשיבות, ואם יש בין הכל כזית חייב בביעור, וכשאין בין הכל כזית מחלוקת אם חייב בביעור מחמת שיכול להצטרף, אבל סתם פירורים ממילא בטלי.

הערות מבני החבורה

מה מועיל הנחת פתיתים פחות מכזית ?

שאלה: השערי תשובה (סימן תל"ב ס"ק ג') מביא מהחיד"א בשם שו"ת זרע אמת שהמניח פתיתין קודם הבדיקה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, כמבואר ברמ"א (סוף סימן תל"ב) צריך לדקדק שתהיה כל חתיכה פחותה מכזית, כדי שאם יחסר אחד לא יצטרך לחזור ולבדוק את כל הבית אלא סגי בביטול.

וקשה, בשלמא לפי הדעות שיש חיוב בדיקה וביעור גם על פחות מכזית, שפיר מועיל הנחת הפתיתים שלא יהא ברכתו לבטלה, כיון שגם משום חתיכות אלו תקנו חכמים בדיקה וביעור. אבל לפי השיטות שעל פחות מכזית כלל לא חייבו בבדיקה וביעור, אם כן מה הועלנו בהנחת פתיתים אלו, הרי עדיין ברכתו לבטלה אם לא ימצא חמץ כי כל חתיכה פחותה מכזית.

תשובה: וביאר הגר"י דרזי שליט"א (שבות יצחק) לפי מה שמבואר בשו"ע (סי' תמ"ב סעי' ח') ששני חצאי זיתים בבית חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותם בזמן שמכבד את הבית, ואז יהיו שניהם במקום אחד, וגם עשרת הפתיתים יש בין כולם כזית ולכן יש חובת ביעור לבדוק ולבער אם יצטרפו כולם יחד למקום אחד ויהא בהם כזית יתחיבו בביעור, אף שבכל אחד לחוד אין כזית [יש לתמוה על דבריו ממה שכתב בשעה"צ (סימן ת"ס ס"ק ט"ז) שבצק חמור ואסור בכך שראוי להצטרף, ובפירורי לחם אין חובת ביעור בפחות מכזית כל זמן שלא הצטרף בפועל. עוד יש לדון שהרי כיום נהוג שמניחים את הפתיתים בתוך שקיות ניילון וראיתי מובא שגם הגר"ש אלישיב זצ"ל היה נוהג לעטוף את פתיתי החמץ עם נייר כסף, ויש לדון אם גם בזה יצטרפו לשיעור כזית אם יתקבצו יחד, וצ"ע]. ולו יצויר שלא ימצא בבדיקתו מספר פתיתים בשיעור שאם יצטרפו כולם יגיעו לשיעור כזית, לא יעזור ביטול, אלא יצטרך לבדוק מחדש.

אכן יש שנוהגים (מ.ש.) כפי שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (הגדש"פ מועדים וזמנים), שאחד מעשרת הפתיתים כן יהא בשיעור כזית, כדי שיחול חיוב בדיקה לכל הדעות (ש.ר.). ❖

כעין חילוק זה מבואר בשעה"צ (סימן ת"ס ס"ק ט"ז) בשם המהרי"ל, דאף דלעיל (משנ"ב סימן תלד ס"ק ו') נתבאר דפירורין אין צריכים ביטול דממילא בטלי, היינו פירורי לחם דכל פירור הוא בפני עצמו, ולכן אף שיש בין כולם כזית הרי זה בטל מאיליו, כיון שעדיין לא נתקבצו יחד. משא"כ בבצק אפשר דעל ידי כיבוד הבית יתקבצו יחד לשיעור כזית, ושיעור כזה אינו מתבטל מאיליו. ולכן צריך לעשות ביטול בפירוש.

בירור שיטת החזו"א, בגיליון הבא. ❖

צוות הפס"ק

אתר אמות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823